

**ԳԵՆՈԳՐԱՄՄԱՅԻ ՏԵԽՆՈԼՈԳԻԱՅԻ ԿԻՐԱՌՈՒԹՅՈՒՆԸ ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ
ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԻ ԱՇԽԱՏԱՆՔՈՒՄ ՈՐՊԵՍ ԸՆՏԱՆԻՔԻ
ՍՈՑԻԱԼ-ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ ԴԻՆԱՄԻԿԱՅԻ ԲԱՅԱՀԱՅՏՄԱՆ ԳՈՐԾԻՔ**

Հայրապետյան Լուսինե

մանկավարժական գիտությունների թեկնածու, դոցենտ,

Երևանի պետական համալսարան,

Հայաստանի Հանրապետություն,

lusine.hayrapetyan@ysu.am

<https://orcid.org/0000-0003-2884-7935>

Ավետիսյան Մերի

մանկավարժական գիտությունների թեկնածու, դոցենտ

Երևանի պետական համալսարան,

Հայաստանի Հանրապետություն,

mavetisyan@ysu.am

<https://orcid.org/0000-0001-9339-1060>

Ամփոփում

Համառոտ ներածական: Ժամանակակից սոցիալական մանկավարժությունը կարևորում է ընտանիքի կառուցվածքի և ներընտանեկան փոխհարաբերությունների խորքային ուսումնասիրությունը՝ երեխայի սոցիալականացման գործընթացը լիարժեք հասկանալու համար: Այս համատեքստում գենոգրամման՝ որպես մեթոդական գործիք, հնարավորություն է տալիս պատկերավոր ձևով ներկայացնելու ընտանիքի սերունդների, կապերի, դերերի ու ներհանրային դինամիկայի համակարգը:

Գենոգրամմայի կառուցման գործընթացը ոչ միայն տեղեկատվական քարտեզ է, այլև արտահայտման ստեղծագործական ձև, որը խթանում է ընտանիքի անդամների ներգրավվածությունը, բացում է լատենտ սոցիալական կապեր ու նպաստում միջսերնդային փորձի գիտակցմանը: Սոցիալական մանկավարժի համար այս տեխնոլոգիան արժեքավոր է հատկապես դիսկային ընտանիքների հետ աշխատանքում, կանխարգելիչ ծրագրերում ու անհատական աջակցման ռազմավարությունների մշակման փուլում:

Հետազոտությունը **նպատակ** ունի հիմնավորելու գենոգրամմայի տեխնոլոգիայի կիրառելիությունը սոցիալական մանկավարժության մեջ որպես ընտանիքի սոցիալ-մանկավարժական դինամիկայի բացահայտման գործիք:

Բանալի բառեր՝ գենոգրամմա, սոցիալական մանկավարժ, ընտանիք, տեխնոլոգիա, արտթերապիա, սոցիալականացում, գործընթաց, տեղեկատվական քարտեզ, սերունդ, ռազմավարություն:

Հոդվածի շրջանակում իրականացվող հետազոտության նպատակը. Հետազոտության նպատակն է ուսումնասիրել գենոգրամմայի տեխնոլոգիայի կիրառությունը սոցիալական մանկավարժի ընտանիքի հետ աշխատանքում որպես ընտանիքի սոցիալ-մանկավարժական դինամիկայի բացահայտման գործիք:

Հետազոտության նորությունը. Ուսումնասիրվել և բացահայտվել են գենոգրամ-

մայի տեխնոլոգիայի կիրառության առանձնահատկությունները սոցիալական մանկավարժի աշխատանքում որպես ընտանիքի սոցիալ-մանկավարժական դինամիկայի բացահայտման գործիք:

Հիմնախնդրի առնչվող արդիական հետազոտությունների և հրատարակությունների վերլուծություն: Հիմնախնդրով զբաղվել են այնպիսի գիտնականներ, ինչպիսիք են Բ. Կրատուր, Ս. Հոֆերկովան, Ջ. Ալեքսանդերը և այլք: Նրանք տարբեր կողմերով դիտարկել են գենոգրամմայի հնարավորությունները որպես սոցիալ-հոգեբանական ախտորոշիչ գործիք միջսերնդային հիմնախնդիրներ դուրս բերելու հարցում:

Հիմնական նյութի շարադրանքը: Ընտանիքը յուրաքանչյուր անձի զարգացման և սոցիալականացման հիմնական սոցիալական ինստիտուտն է: Սոցիալականացման ընթացքում սերունդներին փոխանցվում է սոցիալական փորձ, որի արդյունքում ոչ միայն յուրացվում են սոցիալական միջավայրի պայմանները, այլև առաջանում են սոցիալ-մանկավարժական նոր խնդիրներ, խոչընդոտներ, որոնք մարդը սոցիալականացման հետագա ընթացքում փորձում է հաղթահարելով լուծել [1, 85]: Հետևաբար անձի խնդիրները չեն կարող վերլուծվել՝ առանց դիտարկելու նրա տեղն ու դերը ընտանեկան համակարգում, քանի որ դրանք միշտ ավելի մեծ գործընթացների մաս են կազմում: Այս համակարգային տեսակետը կենսականորեն կարևոր է սոցիալական մանկավարժի գործունեության համար: Սոցիալական մանկավարժությունը հաճախ սահմանվում է որպես մանկավարժության գիտաճյուղ, որը ներառում է մարդաբանական, արքեոլոգիական (արժեքանական) և կրթական գործոններ՝ անձի զարգացմանն ու ինտեգրմանը նպաստելու համար [3, 57-71]:

Հայաստանի Հանրապետությունում սոցիալական մանկավարժների դերակատարությունը ներկայումս ընդլայնման կարիք ունի՝ դուրս գալով միայն հատուկ կրթական կարիքներ ունեցող երեխաների հետ աշխատանքի շրջանակներից ու ընդգրկելով բոլոր աշակերտների սոցիալականացման և ինտեգրման խնդիրները: Այս մասնագիտության ընդլայնված գործառնությունները պահանջում են գործիքներ, որոնք թույլ են տալիս համակարգային և միջսերնդային մակարդակներում գնահատել ընտանեկան ավանդույթների զարգացման դինամիկան: Այս տեսանկյունից անգնահատելի գործիք է գենոգրամման, որը կարող է նպաստել սոցիալ-մանկավարժական աշխատանքի արդյունավետությունը:

Գենոգրամման գործիք է, որը թույլ է տալիս ներկայացնել անձի ընտանեկան հարաբերությունները, պատմությունը, գենետիկական և հուզական օրինաչափությունները: Այս հայեցակարգը մշակվել է ամերիկացի հոգեբույժ Մյուրեյ Բոուենի կողմից 1970-ական թվականների վերջին որպես իր կողմից ուսումնասիրված ընտանեկան համակարգերի տեսության անբաժանելի մաս: Այն շարունակեցին զարգացնել նրա աշակերտները՝ Մոնիկա ՄաքԳուդրիկը, Ռենդի Գերսոնը: Բոուենի տեսությունը հիմնված է այն դիտարկման վրա, որ ընտանիքը գործում է որպես փոխկապակցված և փոխկախյալ անձերի հուզական միավոր, ուստի ցանկացած

անդամի վարքը կամ խնդիրը պետք է դիտարկվի հիմնախնդրի համատեքստում [5]:

Գենոգրամման իր հիմնական ու երկրորդային սիմվոլներով ներկայացնում է սերնդային ազդեցությունները (օրինակ՝ ակոհոլիզմի, բռնության, հիվանդությունների կրկնություն), բացահայտում ընտանեկան դերի փոխանցումը սերունդներին, հստակ ցույց տալիս միջսերնդային կապվածության, հուզական կապերի և հակամարտությունների բնույթը, հասկանալի դարձնում անձի ինքնության ձևավորման ընտանեկան ենթատեքստը: Այն օժանդակ միջոց է՝ կազմակերպելու ընտանեկան կամ անհատական թերապիան կամ սոցիալ-մանկավարժական խորհրդատվությունը:

Գոյություն ունի էական գիտական բաց՝ կապված **սոցիալական մանկավարժության** շրջանակում գենոգրամմայի հայեցակարգային ինտեգրման հետ: Գենոգրամման ռեսուրսային է, սակայն կիրառման հարցում մասնագետների իրազեկվածության պակասը թույլ չի տալիս երբեմն օգտվել այս գործիքի լայն հնարավորություններից: Հաշվի առնելով ընտանեկան հարաբերությունների բարդ, դինամիկ ու փոփոկապակցված, ինչպես նաև սոցիալական մանկավարժության ոլորտում գենոգրամմայի կիրառության նորարարական բնույթը՝ առավել նպատակահարմար է կիրառել որակական կամ խառը մեթոդական մոտեցում: Որակական մեթոդաբանությունը, մասնավորապես բազմակի դեպքի ուսումնասիրությունների շարքը, թույլ կտա խորությամբ ուսումնասիրել, թե ինչպես է գենոգրամման օգնում սոցիալական մանկավարժներին գիտելիք ստանալ առհասարակ ընտանեկան համակարգերի մասին: Այն ավելին է, քան պարզապես առանձին հարաբերությունները դիտարկելը, ինչը հնարավորություն է տալիս սխեմատիկորեն ներկայացնելու և տեսականորեն հիմնավորելու ընտանեկան համակարգերի ռեյալացիոն հայեցակարգերը՝ բացահայտելով ընդհանուր օրինաչափություններ տոհմի տարբեր սերունդների միջև: Այս մեթոդաբանությունը համահունչ է սոցիալական մանկավարժության նպատակներին և նպաստում է ընտանիքի սոցիալ-մանկավարժական դինամիկայի, միջսերնդային դերերի, կրթական օրինաչափությունների և աջակցության ցանցերի համապարփակ բացահայտմանը նպատակային ու ուժեղ կողմերի վրա հիմնված միջամտությունների մշակման համար: Սոցիալական մանկավարժի աշխատանքն ընտանիքում վերափոխվում է սիմվոլիկ գծապատկերի, որտեղ յուրաքանչյուր սիմվոլ օգնում է քարտեզագրելու ընտանեկան հիմնախնդիրներ [3, 57-71]: Երբ տեղեկատվությունը ներկայացվում է ոչ թե գրավոր ձևով, այլ սիմվոլիկ պատկերներով որպես մեկ «գծագիր», այն օգնում է, որ ակնառու դառնան կապերն ու օրինաչափությունները ոչ թե հերթականությամբ, այլ ամբողջությամբ: Գծապատկերում միանգամից երևում են հարաբերությունների խտությունը, լարված կետերը կամ բացերը: Գծագրելիս սոցիալական մանկավարժը կարող է տեսնել ընտանիքը որպես մեկ միասնական համակարգ, այլ ոչ թե անձերի շարք:

Այս մոտեցումը օգնում է հասկանալ՝ ով է կենտրոնական ազդեցություն ունեցողը, ով է մեկուսացվածը, ինչպես է հոսում աջակցությունը կամ լարվածությունը

ընտանիքի ներսում: Այդ պատկերն անհնար է ստանալ միայն գրավոր նշումներով: Գենոգրամման շատ ավելի արագ է «ընթերցվում», քան տեքստը:

Սոցիալական մանկավարժը կարող է մեկ հայացքով հիշել ընտանիքի դերա-կատարների կապերը՝ առանց երկար նշումներ կարդալու: Այլ կերպ ասած՝ այն դառնում է **գործնական քարտեզ**, որը թույլ է տալիս տարբեր գծերով ցույց տալ հա-րաբերությունների բնույթը՝ լարվածություն, օտարում, աջակցություն: Գրավոր տարբերակում դժվար է այդ նրբությունները պահել առանց երկար նկարագրու-թյան: Գծապատկերում՝ մեկ գիծը կարող է արտահայտել մի ամբողջ պատմություն: Երբ գենոգրամման կառուցվում է միասին ընտանիքի հետ, մարդիկ բառացիորեն *տեսնում են իրենց փոխկապակցվածությունը*: Հաճախ դա առաջացնում է զգաց-մունքային արձագանք. «Այսպես նայելով՝ ես հասկացա, որ մենք բոլորս կարծես մի շրջանակի մեջ ենք պտտվում...»: Այսինքն՝ գենոգրամման ոչ միայն սոցիալ-մանկավարժական խնդրի վերլուծման, այլ նաև **ինքնագիտակցության գործիք** է:

Գենոգրամման ունի **միջազգային ընդունված նշանային համակարգ**, որը մշակվել է Մոնիկա ՄաքԳոլդրիկի ու Ռենդի Գերսոնի կողմից (տե՛ս ստորև՝ Աղյու-սակ 1. Գենոգրամմայի նշանային համակարգը):

Աղյուսակ 1. Գենոգրամմայի նշանային համակարգը

Խումբ	Նշան / Նշում	Բացատրություն	Մեկնաբանություն ման-կավարժի աշխատանքի տեսանկյունից
Ա. Հիմնական ան-ձնական տվյալներ	☐	Տղամարդ	
	☐	Կին	
	<input type="diamond"/>	Չճնված երեխա	Օգտակար վաղաժամ հղիությունների կամ պտղի կորստի նշման դեպքում
	†	Մահացած անձ	Մերնդային վշտերի վեր-լուծության ժամանակ
	☐ կամ ☐ ՝ կրկնակի շրջանակով	Ուսումնասիրվող անձ	Մանկավարժի աշխատան-քի հիմնական կենտրոն
Բ. Ընտանեկան կա-պեր	☐ — ☐	Ամուսնություն կամ պաշտոնական միու-թյուն	
	☐ — ☐	Քաղաքացիական (ոչ պաշտոնական) միու-թյուն	Կարևոր կարգավիճակ՝ ըն-տանիքի սոցիալական կարգավիճակի ըմբռնման համար:
	☐ —//— ☐	Ամուսնալուծություն	Ցույց է տալիս հարաբերու-թյան ավարտը:

	□—/—○	Ժամանակավոր բա- ժանում	Օգտագործվում է ծնողնե- րի ժամանակավոր բացա- կայության դեպքում:
		Ծնող-երեխա կապ	
	┌──┐	Եղբայր-քույր կապ (ծնողների ընդհա- նուր գիծ)	
Գ. Հուզական հարա- բերություններ	———	Նորմալ կապ	
	=====	Շատ մոտ կամ հա- մահյուսված կապ	Կարող է լինել չափից ավե- լի կախվածության նշան:
	— — —	Հեռավոր կապ	Տեսանելի է հուզական հե- ռավորությունը:
	⚡	Կոնֆլիկտ, լարվա- ծություն	Օգտակար է ընտանեկան խնդիրների վերլուծության ժամանակ:
	✂	Կապի խզում, օտա- րում	Ցույց է տալիս հաղորդակ- ցության բացակայություն:
	==<==	Մերտ, բայց հակա- սական կապ (սեր և կոնֆլիկտ միաժամա- նակ)	Ցույց է տալիս հակասա- կան դինամիկա:
Դ. Առողջական և սո- ցիալ-հոգեբանական վիճակներ	▲	Հոգեբանական կամ ֆիզիկական խնդիր (օր.՝ դեպրեսիա, կախվածություն)	Կարող է լրացվել գույնով կամ մեկնաբանությամբ:
	● կամ գույ- նավոր շրջանակ	Հիվանդություն կամ ռիսկային վիճակ	Օրինակ՝ կարմիր՝ հիվան- դություն, կապույտ՝ կախ- վածություն
Ե. Սոցիալական և կրթական գործոններ (լրացուցիչ)	👤	Կրթական հաջողու- թյուն կամ դպրոցա- կան ակտիվություն	Օգտակար է դպրոցական միջավայրի գնահատման համար:
	🏠	Բնակարանային խնդիր կամ անբա- վարար պայմաններ	Օգտագործվում է սոցիա- լական միջամտության պլանավորման ժամանակ:
	🎒	Աշխատանքային խնդիր (անաշխա- տունակություն, գոր- ծազրկություն)	Սոցիալական կարևոր իրավիճակներում:
	❄	Աջակցող արտաքին անձ (հարևան, ուսու- ցիչ, բարեկամ)	Ցույց է տալիս ռեսուր- սային կապեր:
	📄	Համայնքային աջակ- ցություն կամ ծառա-	Օգտակար՝ համակար- գային աշխատանքի հա-

		յության ներգրավվածություն	մար:
	□	Խնամքի կամ վերահսկողության կարիք ունեցող երեխա	Օգտագործվում է ռիսկային ընտանիքների նկարագրության մեջ:

Գենոգրամման օգտակար գործիք է այն ընտանիքների հետ աշխատանքում, որոնք ՀՀ-ում ներգրավված են սոցիալ-մանկավարժական աջակցության ծրագրերում, և որտեղ առկա են սոցիալական ինտեգրման, կրթական դժվարությունների, կամ բարձր ընտանեկան անկայունության նշաններ [2, 91-111]: Քանի որ գենոգրամմայի հիմնական նպատակն է բացահայտել միջսերնդային օրինաչափությունները, անհրաժեշտ էր ընտրել այնպիսի ընտանիքներ, որտեղ հնարավոր կլինի քարտեզագրել առնվազն երեք սերունդ:

Գործընթացը ներառել է հետևյալ քայլերը.

- **Նախնական զրույց և վստահության կառուցում:** Պետք է սկսել բաց և կարեկցող զրույցներից՝ ապահովելով հարաբերությունների կառուցումն ու ճշգրիտ տեղեկատվություն ստանալը:
- **Գենոգրամմայի կառուցում:** Գենոգրամման կիրառել սոցիալ-մանկավարժական աշխատանքի սկզբնական փուլերում որպես ընտանեկան կառուցվածքը, հարաբերությունների որակը (հուզական կապերը), կարևոր կյանքի իրադարձությունները (ամուսնալուծություններ, մահեր) և միջսերնդային դերերը քարտեզագրող միջոց:
- **Մշակութային գենոգրամմայի ինտեգրում:** Անհրաժեշտության դեպքում ընդլայնել ու կիրառել Բոուենի հայեցակարգը՝ ներառելով մշակութային գործոններ (էթնիկ պատկանելություն, սոցիալական դաս, կրոնական պատկանելություն)՝ հասկանալու համար, թե այդ գործոնները ինչպես են ձևավորել ընտանեկան համակարգն ու ինքնությունը:
- **Կիսակառուցվածքային հարցազրույցներ:** Գենոգրամմայի կառուցմանը պետք է ուղեկցվի անհատականացված կիսակառուցվածքային հարցազրույցները, որոնք լրացնում են պատկերը, խորությամբ ուսումնասիրում հուզական օրինաչափություններն ու ընտանեկան կյանքի անցումները:

Էթիկական նկատառումներ

Գենոգրամմայի կիրառությունը պահանջում է խիստ էթիկական մոտեցում, քանի որ այն բացահայտում է զգայուն տեղեկատվություն (հիվանդություններ, կոնֆլիկտներ, բարդ հարաբերություններ):

Գենոգրամմայի ներդրումը սոցիալական մանկավարժի գործունեության մեջ հանգեցնում է դերային հայեցակարգային փոփոխության: Թեև գենոգրամման պատմականորեն ծագել է կլինիկական հոգեբուժության ու սոցիալական աշխատանքի դաշտերից որպես ախտորոշիչ և գնահատման գործիք, սոցիալական ման-

կավարժության մեջ դրա կիրառումը կունենա **ախտորոշիչ** ու **հոգեկրթական** նշանակություն [4, 98]: Սոցիալական մանկավարժի նպատակն է հնարավորություն տալ ընտանիքին տեսնելու իրենց կյանքի «սցենարը» և ճանաչել միջսերնդային կրկնվող ցիկլերը: Այս տեսողական ներկայացումը ծառայում է որպես հոգեկրթական հիմք, որն օգնում է ընտանիքի անդամներին գիտակցել, որ իրենց ներկայիս դժվարությունները (օրինակ՝ վարքային խնդիրները) համակարգային են և փոխանցվում են սերնդեսերունդ: Նման մոտեցումը զգալիորեն բարձրացնում է վստահորդի ներգրավվածության մակարդակը և ստեղծում է թափանցիկ, աջակցող հարաբերություններ մասնագետի հետ: Օրինակ, եթե գենոգրամման ցույց է տալիս ծնողների միջև լարվածություն, որի դեպքում երեխան ստանձնում է միջնորդի դեր (եռանկյունի), ապա երեխայի մոտ դպրոցական դժվարությունները կամ սոցիալական մեկուսացումը կարող են մեկնաբանվել որպես ընտանեկան համակարգի հակագործառական գործընթացի արտացոլում, այլ ոչ թե զուտ անհատական ձախողում: Գենոգրամմայի վերլուծությունը մանկավարժին հնարավորություն է տալիս ուղղորդելու միջամտությունը դեպի ընտանեկան համակարգի փոփոխություն՝ ընդհատելով անցանկալի ռեյացիոն ցիկլերը:

Սույն ուսումնասիրությունը գիտական ներդրում ունի՝ կամրջելով կլինիկական համակարգային գործիքը (գենոգրամման) սոցիալ-մանկավարժական մետատեսության հետ, առաջարկելով ընտանեկան համակարգերի կրթական և ինտեգրացիոն ամրապնդման նոր հայեցակարգային մոդել: Ավելին, այն ընդգծում է, որ գենոգրամման ոչ միայն գործնական գնահատման գործիք է, այլև տվյալների հավաքագրման ու վերլուծության գիտական մեթոդաբանություն: Որակական գենոգրամմայի վերլուծության (QGA) մոդելը կարող է կիրառվել սոցիալական մանկավարժների կողմից իրենց պրակտիկ գործունեությունը գիտականորեն հիմնավորված հետազոտական բազա դարձնելու համար՝ համակարգելով խորը որակական տվյալները:

Եզրակացություն

Գենոգրամմայի տեխնոլոգիան վերլուծության հայեցակարգերով կարող է դառնալ անփոխարինելի համակարգային գործիք սոցիալական մանկավարժի աշխատանքում: Այն հնարավորություն կտա դուրս բերելու մարդու անձնական խնդրի միջսերնդային, համակարգային արմատները: Ընտանիքի կառուցվածքի, հուզական օրինաչափությունների, կրթական ցիկլերի և արտաքին ռեսուրսների քարտեզագրումը թույլ է տալիս սոցիալական մանկավարժներին անցում կատարել ախտորոշիչ մոտեցումներից դեպի **նպատակային, ուժեղ կողմերի վրա հիմնված միջամտությունների մշակում**, որոնք ուղղված են ընտանեկան համակարգի կրթական ու սոցիալական ինտեգրացիոն ներուժի ամրապնդմանը: Այս մոտեցման լայն կիրառումը ՀՀ-ում կբարձրացնի սոցիալական մանկավարժի պրակտիկայի որակն ու գիտական հիմնավորվածությունը:

THE USE OF GENOGRAM TECHNOLOGY IN THE WORK OF A SOCIAL PEDAGOGUE AS A TOOL FOR REVEALING THE SOCIO-PEDAGOGICAL DYNAMICS OF THE FAMILY

Hayrapetyan Lusine

*PhD in Pedagogy, Associate Professor,
Yerevan State University,
Republic of Armenia,
lusine,hayrapetyan@ysu.am*

Avetisyan Meri

*PhD in Pedagogy, Associate Professor,
Yerevan State University,
Republic of Armenia,
mavetisyan@ysu.am*

Summary

Modern social pedagogy emphasizes the in-depth study of family structure and interpersonal relationships to fully understand the processes of a child's socialization. In this context, the genogram, as a methodological tool, makes it possible to visually represent the system of family generations, their connections, roles, and internal dynamics. The process of creating a genogram is not only an informational map but also a creative form of expression that encourages family members' involvement, reveals latent social ties, and fosters the awareness of intergenerational experience. For social pedagogues, this technology is particularly valuable when working with at-risk families, implementing preventive programs, and developing individual support strategies. The study aims to substantiate the use of genogram technology in social pedagogy as a tool for identifying family socio-pedagogical dynamics.

Keywords: *genogram, social pedagogue, family, technology, art therapy, socialization, process, informational map, generation, strategy.*

ПРИМЕНЕНИЕ ТЕХНОЛОГИИ ГЕНОГРАММЫ В РАБОТЕ СОЦИАЛЬНОГО ПЕДАГОГА КАК ИНСТРУМЕНТ ДЛЯ ВЫЯВЛЕНИЯ СОЦИАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ДИНАМИКИ СЕМЬИ

Айрапетян Лусине

*Кандидат педагогических наук, доцент,
Ереванский государственный университет,
Республика Армения,
lusine,hayrapetyan@ysu.am*

Аветисян Мери

*Кандидат педагогических наук, доцент,
Ереванский государственный университет,
Республика Армения,
mavetisyan@ysu.am*

Аннотация

Современная социальная педагогика придаёт большое значение глубокому изучению структуры семьи и характера внутрисемейных отношений для полного понимания процессов социализации ребёнка. В этом контексте генограмма, как методический инструмент, предоставляет возможность наглядно представить систему поколений семьи, их связи, роли и внутрисемейную динамику. Процесс построения генограммы является не только информационной картой, но и творческой формой самовыражения, которая стимулирует участие членов семьи, раскрывает латентные социальные связи и способствует осознанию межпоколенческого опыта. Для социального педагога данная технология особенно ценна в работе с семьями группы риска, в профилактических программах, а также на этапе разработки индивидуальных стратегий поддержки. Цель исследования — обосновать применение технологии генограммы в социальной педагогике как инструмента выявления семейной социально-педагогической динамики.

Ключевые слова: генограмма, социальный педагог, семья, технология, арт-терапия, социализация, процесс, информационная карта, поколение, стратегия.,

Օգտագործած գրականության ցանկ

1. Harutyunyan N.K., Ghazaryan A.P., Ghukasyan L.H., Socialakan mankavarjutyun, Erevan, YePH hratarakchutyun, 2017, 336 ej. (in Armenian)
2. Alexander J.H., M. Callaghan J.E. and Fellin L.C., «Genograms in research: participants' reflections of the genogram process», Qualitative Research in Psychology, vol. 19, no. 1, Dec. 2018, pp. 91–111. doi: 10.1080/14780887.2018.1545066.
3. Kraus B. and Hoferková S., «The relationship of social pedagogy and social work», Sociální Pedagogika. Social Education, vol. 4, no. 1, Nov. 2016, pp. 57–71. doi: 10.7441/soced.2016.04.01.04.
4. Majhi G., Reddy S., and Muralidhar D., «The use of family genogram in psychiatric social work practice», Open Journal of Psychiatry & Allied Sciences, vol. 9, no. 2, Jan. 2018, p. 98. doi: 10.5958/2394-2061.2018.00034.4.
5. GenoPro, «Family Systems Theory - GenoPro». <https://genopro.com/genogram/family-systems-theory/>

Получено: 22.10.2025

Рассмотрено: 27.10.2025

Принято: 17.11.2025

Received: 22.10.2025

Reviewed: 27.10.2025

Accepted: 17.11.2025



© The Author(s) 2025

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-Non Commercial 4.0 International License